

Pomembne obletnice v Selški dolini v letu 2018

Rudi Rejc

1348 *670 let*

- Drugi potres v Železnikih.
- Prva pisna omemba Železnikov v pisnih virih. *"Mi Albert, po milosti božji škof freisinški, naznanjamo s tem pismom, da smo tem častivrednim ljudem Železnikarjem, kot si pravijo, in vsem njihovim dedičem, zemljo v Selški dolini dali."*

1358 *660 let*

- Dolina se ponša z eno najstarejših vodnih žagalnic na slovenskem ozemlju, in sicer s Časovo žago ob vodi pod Škovinami ob reki Sori. Njen obstoj v Železnikih je bil dokazan s freisinško listino iz leta 1358.

1668 *350 let*

- Prvi požar v Selcih. V starih zapiskih piše, da je nastal požar, ki je upepelil skoraj pol vasi Selca.

1738 *280 let*

- Drugi požar v Selcih. Večji požar je delno uničil cerkev, župnišče in hiše okrog nje.

1778 *240 let*

- Dr. Hacquet v svojem delu *Oryctographia Carniolica* opisuje, da je v Železnikih 34 fužinarjev, ki vsi skupaj proizvedejo 443.809 funtov železa v cajnah in skujejo 2020 centov žebļjev.
- Začetek pouka v Selcih.

1808 *210 let*

- Rojen Jernej Levičnik, Železniki, sodelavec Kranjske čebelice, deloval je v Slomškovem krogu, imel stike s Prešernom in Kastelicem. Prešeren mu je namenil epigram Lesičnjeku in Levičnjeku, po Prešernovi smrti napiše njegov prvi življenjepis.

1848 *170 let*

- Rojen Jakob Dermota, Železniki, usnjar, iniciator gradnje železnice v Selško dolino. Dermotova usnjarna v Železnikih s hišnim naslovom Na plavžu 11 je danes velika, lepo obnovljena enonadstropna stanovanjska hiša. Nekoč je na tem mestu obratovala znana usnjarna s proizvodnimi obrati tik za stanovanjsko hišo na tej in drugi strani reke Sore, ustanovil pa jo je Jurij Dermota, ki se je iz Škofje Loke v Železnike priselil v prvi polovici 19. stoletja. Na Dermotovini so se za tem zvrstili trije gospodarji, vsi Jakobi. Jakob Dermota starejši (1848–1908), sin usnjarja Jurija, je z ženo Franciško imel dva sinova, Antona in Jakoba, ter hčer Franciško, ki je postala nuna, sestra Kandida. Starejši Anton je ostal samski in je po opravljenem študiju v Pragi doktoriral iz prava, se vrnil v domovino in kasneje postal odvetnik v Gorici, mlajši Jakob (1878–1932) pa je nadaljeval s podedovano usnjarsko obrtjo. Pod njegovim vodstvom je obrt zacvetela in prerasla v pravo industrijo, ki je leta 1930 zaposlovala že štirideset delavcev, večinoma domačinov. Po očetovi smrti je usnjarno vodil sin Jakob (1918–1944), po njegovi prerani smrti pa je usnjarno s stalno zaposlenimi petnajstimi delavci prevzela mati Alojzija. Po drugi svetovni vojni je bil usnjarski obrat nacionaliziran in leta 1948 registriran kot Usnjarna Železniki, ki pa je pod vodstvom novih oblastnikov bolj ali manj životarila do leta 1962, ko je bil objavljen njen stečaj in je usnjarstvo v Železnikih dokaj neslavno zamrlo.
- Umril Blaž Crobath, Ljubljana, rojen leta 1797, Železniki, dr. prava. Gimnazijo in licej je obiskoval v Ljubljani. Študij prava je zaključil na Dunaju. Leta 1824 v Ljubljani dobi mesto odvetniškega pripravnika. Leta 1833 dobi samostojno advokaturu. Pri njem sta delala Matija Kastelic in France Prešeren, s katerima je tudi prijateljval. V ta krog so spadali tudi Matija Čop, Andrej Smole, Ivan Jurij Toman in Emil Korytko. Crobathov "ljubljski salon" je bil zbirališče slovensko in slovansko prepričanih izobražencev in kulturnih delavcev. Bil je član deželnega muzejskega društva, poslanec v deželnem zboru in odbornik Slovenskega društva.

1858 *160 let*

- Rojen Francišek Krek, Selca, mladinski pesnik.
- Umril Gregor Kemperle, Stara loka, rojen leta 1837, Podlonk, slikar, obiskuje ljubljansko bogoslovje, a mu dokončanje študija prepreči smrt. Njegove oljne slike hranijo v ljubljanskem Alojzijevišču.

1868 *150 let*

- Rojen Lovrenc Eržen, Rudno, gradnja hidrocentrale na Česnjici.

1878 *140 let*

- V Železnikih rojen Jakob Dermota. Po očetu Jakobu je prevzel usnjarno, jo močno razširil in posodobil, v njenem okviru zgradil lastno elektrarno in jo uspešno vodil vse do prezgodnje smrti leta 1932. Družbeno se je lepo uveljavil kot ustanovni član telovadnega društva Sokol v Železnikih. Na sokolskem ustanovnem občnem zboru je bil 17. januarja 1909 imenovan za društvenega podstarosto. Z denarjem je izdatno pomagal pri gradnji novega sokolskega doma v Železnikih, ki je bil svojemu namenu predan 6. julija 1924.
- Rojen pobudnik gradnje sedanje cerkve v Davči, Martin Jemec. Kdaj je stala v Davči prva cerkev, ni znano. Sedanje svetišče, ki nima izrazitega sloga, je bilo sezidano v letih 1878 in 1879. Krasi ga lep marmorni oltar in v njem podoba Naše ljube Gospe presvetege Srca Jezusovega. Pravo bogastvo je slika Jurija Šubica, s katero so nekoč zakrivali tron. Razen te slike v cerkvi ni opreme s posebno umetniško ali zgodovinsko vrednostjo. Kljub temu »skromnemu« značaju je cerkev postala pribežališče vseh vernih v okolici, ki so iskali pri Mariji pomoč in tolažbo v vsakdanjem življenju.

1898 *120 let*

- Preneha delovati plavž v spodnjih Železnikih.
- Ustanovljeno Gasilsko društvo Železniki. Zapis iz arhiva nam pove: *"7. marca 1898 je okrajni glavar v Kranju v pismu naslovljenem na gospoda Luka Košmelja v Železnikih sporočil: Vi-soko okrajno deželno predsedništvo je z odlokom z dne 3. t. m. št. 863 ustanovitev društva 'Prostovoljno gasilno društvo' s sedežem v Železnikih po vsebini od ustanoviteljev z dne 15. 02. 1898 predloženih pravil v smislu društvenega zakona z dne 15. novembra 1867 drž. zak. potrdilo. O tem se ustanovniki obveščajo ob povratku jednega izvoda društvenih pravil in službenega reda s pristavkom, da se ima končna ustanovitev društva semkaj naznaniti."*
- Sodarji in drugi obrtniki so se oprijeli ideje dr. Janeza Evangelista Kreka o zadrugi in se organizirali v Gospodarski zadrugi v Selški dolini, registrirani zadrugi z omejeno zavezo, z namenom izboljšati svoj materialni položaj.
- Umrli Jernej Zupanc, Ljubljana, rojen leta 1810, Martinj Vrh. Na Dunaju študira pravosodje in tam opravi notarski izpit, leta 1872 postane predsednik notarske zbornice, na njegove stroške sezidajo cerkev pri Sv. Lenartu.
- Rojen Valentin Pintar, Železniki, deloval je v Prosvetnem društvu Železniki, pod vodstvom Franceta Koblarja postal igralec. Med vojno je izdeloval čevlje za partizane, bil je čebelar, tajnik Turističnega društva Železniki in eden od začetnikov Čipkarskih dni, bil pa je tudi eden od ustanovnih članov železnikarskega pododbora Muzejskega društva Škofja Loka, zbiral in hranil je predmete za današnji Muzej, njegova je maketa najstarejše žage v lesarski zbirki.

1908 *110 let*

- Ustanovljena Hranilnica in posojilnica v Železnikih.
- Ustanovljena Hranilnica in posojilnica v Dražgošah.
- Ustanovljeno Katoliško izobraževalno društvo, kasneje Prosvetno društvo, danes Kulturno turistično društvo Dražgoše.
- Ustanovljeno telovadno društvo Sokol.
- V Štoku zgrajen Selški dom, kasneje Krekov dom.

1918 *100 let*

- 11. novembra so sile Antante z Nemčijo podpisale premirje in tako končale prvo svetovno vojno. Premirje, podpisano na vagonu v gozdu francoskega kraja Compiègne, je začelo veljati natanko ob 11. uri 11. dan v 11. mesecu in na zahodni fronti se je začel umik vojsk. Mirovno pogodbo so nato podpisali 28. junija 1919 v Versaillesu. Vojna, ki je trajala od 28. julija 1914 do 11. novembra 1918, je terjala skoraj 10 milijonov žrtev, ranjenih je bilo dvakrat toliko, prinesla pa je tudi novo podobo evropskega zemljevida. Po koncu vojne so padli štirje evropski imperiji, ustanovljena je bila Sovjetska zveza in obilica novih držav.
- Italijani zasedejo Sorico, Zabrdno, Ravne, Zgornje in Spodnje Danje, Ratitovec in ozemlje do Podrošta, tam ostanejo do 2. junija 1921.
- Umrli Franc Košmelj, Železniki, rojen leta 1885, Železniki, eden od pobudnikov za ustanovitev telovadnega društva Sokol (ustanovljenega leta 1908).

1928 *90 let*

- Umrli Anton Koblar, Kranj, rojen leta 1854, Železniki, teolog, posvečen leta 1878. Zgodovinar, politik, arhivar Deželnega muzeja v Ljubljani, pisec zgodovine, ustanovil in urejal je Izvestije Muzejskega društva za Kranjsko. Bil je ustanovni član in prvi urednik Tiskovnega društva Kranj, odbornik Slovenske matice, izdajatelj političnega tednika Slovenski list, poslanec v državnem zboru.
- Rojen Franc Vrhunc, Dolenja vas, duhovnik, prelat, kancler Ljubljanske nadškofije, upokojeni stolni kanonik, posvečen leta 1952. V devetdesetih letih je skrbel za Duhovniški sklad in socialno zavarovanje duhovnikov.
- Rojen Janko Pintar, Dražgoše, član Muzejskega društva Železniki, raziskovalec zgodovine, zbiratelj fotografij starih in povojnih Dražgoš, kronist, pisec, objavljajl je tudi v našem zborniku. Njegove prispevke lahko preberete v številkah 3, 4, 5, 7. in 9.
- Rojen Franc Rešek, Virmaše, zdravnik specialist splošne medicine v Železnikih, leta 1956 se je vključil v izgradnjo zdravstvenega doma v Železnikih in ob otvoritvi leta 1961 prevzel ključje in odgovornost za delovanje doma in ga vodil skoraj do svoje smrti leta 1993. Več mandatov je bil predsednik delavskega sveta in član kolegija Zdravstvenega doma Škofja loka, deloval je pri krvodajalstvu v Selški dolini, vodil zdravstveno vzgojo, sodeloval je tudi v svetu KS Železniki.

1938 *80 let*

- Ustanovljena Čevljarsko produktivna zadruga v Železnikih, od leta 1954 dalje Čevljarna Ratitovec.
- Ustanovljeno Prostovoljno gasilsko društvo Zali Log.
- Gasilsko društvo Železniki je na Racovniku otvorilo zanimivo grajen gasilski dom s turnom in kupilo novo motorno brizgalno.
- Rojen Franc Golja, Sorica, v Heblarjih pri Martinu, kjer je odraščal tudi Ivan Grohar. Častni občan leta 2016, diplomirani inženir gozdarstva, samostojni podjetnik, iz domače obrtne delavnice Kovinostrugarstvo je nastalo podjetje Alpmetal. Poslanec v prvem slovenskem parlamentu, dolgoletni član Lovske družine Sorica in predsednik Lovske zveze Slovenije. Leta 1998 je prevzel smučišče Soriška planina, svoj pečat je pustil tudi pri prenovi Zadružnega doma v Gostišče Macesen.

- Umril Ivan Kejžar, Maribor, rojen leta 1871, Sorica, ustanovitelj Zveze slovenskih železničarjev, nacionalni borec, dolga leta član narodno-napredne stranke, pozneje demokratske, bil je med ustanovitelji in sodelavci Bralnega društva, Slovenskega političnega društva, Narodne čitalnice, Olepševalnega društva, Dramatičnega društva. Zgodovinskega pomena je zlasti njegov načrt za uspešno organizacijo železniške službe v vsem obmejnem področju.

1948 *70 let*

- Zgrajena nova šola v Železnikih, dograjavana v letih 1967, 1969, 1975.
- Ustanovljeno Avto-moto društvo Železniki.
- Umril Rudolf Andrejka, Ljubljana, rojen leta 1880, Ljubljana. Na Dunaju obiskoval akademsko gimnazijo in doštudiral pravo, dr. prava, okrajni glavar v Celju in Ljubljani, profesor na pravni fakulteti v Ljubljani. Deloval je v podružnici Slovenskega planinskega društva za Selško dolino in bil duša akcije za postavitvev Krekove koč na Ratitovcu. Aktiven je bil v Muzejskem društvu za Slovenijo in mu tudi predsedoval. Napisal je 22 knjig in 152 razprav z najrazličnejših področij. Veliko jih je namenil Selški dolini, saj mu je bila drugi dom.
- Rojen Aleš Gartner, Češnjica, smučarski trener SK Alples v letih 1969–1976, leta 1978 diplomiral na Ljubljanski fakulteti za šport, v letih 1979–1982 trener moške B smučarske reprezentance Jugoslavije, v letih 1982–1986 trener ženske A smučarske reprezentance Jugoslavije (OI Sarajevo, 1984), v letih 1986–1988 trener ženske smučarske reprezentance Kanade (OI Calgary, 1988), v letih 1989–1993 trener moške smučarske reprezentance Norveške (OI Albertville, 1992).

1968 *50 let*

- Odprt vrtec pri OŠ Železniki.
- Ustanovljena samostojna Župnija Davča.
- Otvoritev avtomatskega kegljišča pri Meru.
- Umril Jakob Šolar, Ljubljana, rojen leta 1896, Rudno. Duhovnik, vzgojitelj, jezikoslovec, študiral slovenščino in francoščino. Literarni zgodovinar, prevajalec, desna roka dr. Frana Ramovša pri snovanju Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Slovenskega pravopisa in Slovenske slovnice. Zaradi radikalne sredine je bil ob koncu vojne zaprt v Dachau, po vojni pa doma. Stolni kano-nik in dekan stolnega kapitlja v Ljubljani. Leta 1929 prejemnik francoskega reda zlatih palm.
- Umril Karel Levčnik, Drča pri Šentjerneju, rojen leta 1900, Železniki. Generalpodpolkovnik, med prvo svetovno vojno dokonča pomorsko vojaško akademijo avstro-ogrskemu mornarice v Boki Kotorski, tam je do kapitulacije Jugoslavije, med drugo svetovno vojno na Visu ustanovi artilerijsko šolo, ljudski poslanec prvega sklica skupščine Socialistične republike Slovenije.

1978 *40 let*

- Umril Lojze Žumer, Ljubljana, rojen leta 1899, Železniki. Dipl. ing. gozdarstva, borec na soški fronti, borec za severno mejo, direktor škofijskega Gozdno-lesnega posestva Gornji grad – Nazarje, ki ga je razvil v enega največjih podjetij te vrste, ustanovil je osrednjo slovensko izvozno centralo MARAD za izvoz žaganega lesa in zabojev. Načelnik Lesnega oddelka na Ministrstvu za gozdarstvo, vodil je Oddelek za lesno gospodarstvo na Inštitutu za gozdarstvo in lesarstvo Slovenije, honorarni predavatelj, pisec številnih strokovnih del. Za knjigo Lesno gospodarstvo je leta 1968 dobil Nagrado Sklada Borisa Kidriča.

- Umrl Boris Globočnik - Damjan, Železniki, rojen leta 1915, Železniki. Šolanje na trgovski akademiji, leta 1941 se poveže z OF, leta 1943 odide v partizane, komandant Gorenjskega odreda, načelnik štaba Kokrškega odreda, izkaže se kot mitraljezec. Pesem Moj mitraljez je v okviru pesništva med NOB ena najboljših. V Svetinovi Ukani predstavlja lik Primoža, borka Ana pa je Ivanka Rekelj, borka Kokrškega odreda, v katero se je zaljubil in je postala njegova žena.

Viri:

Arhiv Muzejskega društva Železniki.

Zbornika Železne niti in Loški razgledi.

Selška dolina v preteklosti in sedanjosti. Ur. France Planina. Železniki: MD Škofja Loka, pododbor Železniki, 1973.

Anton Globočnik: *Eisern – Železniki*, zgodovinsko-statistični oris v regestah: kronika. Prev. Jože Dolenc, France Baraga.

Dražgoše: Pan, 1999.

Po ljudeh gor, po ljudeh dol, Miha Naglič, Gorenjski glas, las 2000.

Vida Košmelj: *Železniki skozi čas*. Radovljica: Didakta, 2007.

Občina Železniki: Častni občani, občinski nagrajenci.

Slovenski biografski leksikon.

Leksikon Gorenjci.

Železni kruh. Ur. Miha Naglič. Železniki: Domel holding, d. d., 2016.

Ustno izročilo.